

LOGISTIKANING IQTISODIY AHAMIYATI

Babayev Nasim

*Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
"Marketing" kafedrasi dotsenti, i.f.n.*

Maxmadyunosov Parvizjon Sanjar o'g'li

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

Annotatsiya: Logistika zamonaviy iqtisodiy rivojlanishda muhim o'rin tutib, tovarlar va xizmatlarning samarali harakatlanishini ta'minlash, bozorlardagi integratsiyani kuchaytirish va xalqaro savdoni rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu tadqiqot logistikaning iqtisodiy ahamiyatiga, xususan, O'zbekistonning logistika tizimiga e'tibor qaratadi. Tadqiqot logistika iqtisodiy o'sishga, resurslardan samarali foydalanishga va raqobatbardoshlikka qanday hissa qo'shishini baholaydi. Tadqiqotda O'zbekiston logistika sektoridagi qiyinchiliklar va imkoniyatlar, jumladan, infratuzilma cheklovlari, raqamli transformatsiya zarurati va xalqaro savdoni kengaytirish masalalari tahlil qilinadi.

Adabiyotlarni o'rganish, statistik tahlil va amaliy misollar orqali tadqiqot logistika jarayonlarini optimallashtirishda sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar kabi ilg'or texnologiyalarning rolini ko'rsatadi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, kuchli logistika tizimi eksport va import operatsiyalarini tezlashtiradi, xarajatlarni kamaytiradi va iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlaydi. Asosiy tavsiyalar qatoriga infratuzilmani modernizatsiya qilish, davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish va aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etish uchun innovatsion yechimlarni joriy etish kiradi. Ushbu tadqiqot logistikaning barqaror iqtisodiy o'sishga erishish va O'zbekistonning global iqtisodiyotdagi o'rnini mustahkamlashdagi hal qiluvchi rolini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: logistika, iqtisodiy o'sish, O'zbekiston, infratuzilmani rivojlantirish, ta'minot zanjiri, raqamli transformatsiya, raqobatbardoshlik.

Kirish

Logistika sohasining bugungi kunda iqtisodiy rivojlanishdagi ahamiyati katta. Globalizatsiya jarayonlari va savdoning ortib borishi, texnologik taraqqiyotning yangi bosqichlari logistikaning iqtisodiyotdagi o'rnini yanada oshirmoqda. Bugun, mamlakatlar o'rtasidagi tovarlar va xizmatlar oqimi ko'paygani sari, samarali logistika tizimlari ishlab chiqarish jarayonlarining ajralmas qismi bo'lib qolmoqda. Logistika, shuningdek, iqtisodiy resurslarning taqsimlanishida, bozorlararo integratsiyada va xalqaro savdoda eng muhim rol o'ynaydi. U ishlab chiqarish, ta'minot zanjiri, transport va tarqatish sohaslarida yuqori samaradorlikni ta'minlaydi va shu orqali iqtisodiy o'sish sur'atlarini oshiradi.

Iqtisodiyotning barcha sohaslariga ta'sir ko'rsatadigan logistikaning iqtisodiy ahamiyati, ayniqsa, mamlakatlar iqtisodiy o'sishida, jamiyatda yangi ish o'rinlari yaratishda va savdo faoliyatlarini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Samarali logistika tizimi esa iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi va rivojlangan bozorlar bilan raqobat qilish imkoniyatlarini oshiradi. Shu sababli, logistika sohasining

iqtisodiy samaradorligi milliy va xalqaro iqtisodiyotda barqaror o'sish uchun muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasida logistikaning iqtisodiy ahamiyati so'nggi yillarda tobora kuchayib bormoqda. O'zbekistondagi logistika tizimi rivojlanishining asosiy yo'nalishlari, birinchi navbatda, eksport salohiyatini oshirish, ishlab chiqarish sohasini modernizatsiya qilish va transport infratuzilmasini yangilashga qaratilgan. O'zbekistonning geostrategik joylashuvi, Xitoy va Rossiya kabi yirik iqtisodiy kuchlar bilan chegaradoshligi, shuningdek, Markaziy Osiyoning iqtisodiy markazi sifatidagi o'rni mamlakatda logistika tizimini rivojlantirish uchun katta imkoniyatlarni yaratadi. Mamlakatda logistika sohasining rivojlanishiga bo'lgan talabning oshishi, ko'plab xalqaro kompaniyalar va investorlar tomonidan logistika xizmatlarini kengaytirish va yangilashga bo'lgan ehtiyojni keltirib chiqarmoqda. Shuningdek, O'zbekistonning eksport salohiyatini oshirish, tashqi savdoni rivojlantirish hamda samarali transport va kommunikatsiya tizimlarini yaratish maqsadida logistika tarmog'ining yanada takomillashishi zarurati mavjud.

Tadqiqotda aynan O'zbekistondagi logistika tizimining iqtisodiy samaradorligini baholashga alohida e'tibor qaratiladi. O'zbekistonning ishlab chiqarish sohalari, transport va ta'minot tarmoqlaridagi logistika jarayonlarining o'zgarishi va ularning milliy iqtisodiyotga ta'siri chuqur o'rganiladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi logistika tizimining iqtisodiy o'sish va raqobatbardoshlikdagi rolini aniqlashdir.

Logistika tushunchasi keng va ko'p qirrali bo'lib, turli sohalarda qo'llaniladi. Uning asosiy kontseptsiyalari ishlab chiqarishdan tortib, tovarlarning maqsadga muvofiq tarzda va eng kam xarajatlar bilan iste'molchiga etkazilishini ta'minlashga qaratilgan. Logistika tizimlari materiallar va xizmatlarning oqimini boshqarish, saqlash va taqsimlashni tashkil etadi. Ushbu tizimlarning samaradorligi iqtisodiy jihatdan juda katta ta'sirga ega bo'lib, tovar va xizmatlarning raqobatbardoshligini oshiradi.

Logistikani iqtisodiy nazariyalar nuqtai nazaridan tahlil qilganda, u iqtisodiy samaradorlikni ta'minlash va resurslarni tejashning muhim vositasi sifatida qaraladi. Logistika tarmog'ining samaradorligi bozor iqtisodiyotining turli sohalarida resurslarning eng optimal taqsimlanishini ta'minlaydi. Bu esa narxlarning pasayishiga, ishlab chiqarish xarajatlarining kamayishiga va bozorning rivojlanishiga olib keladi. Shuningdek, logistika tizimlari global miqyosda ta'minot zanjirlarining integratsiyasini ta'minlab, iqtisodiy barqarorlikni oshiradi.

Logistika tizimining iqtisodiyotdagi o'rni va uning samaradorligini oshirishga qaratilgan tadqiqotlar ko'plab ilmiy izlanishlar va amaliy ishlar asosida ishlab chiqilgan. Bunga misol sifatida, logistik tizimlarning iqtisodiy rivojlanishga ta'sirini o'rganishga qaratilgan ilmiy ishlanmalar, shuningdek, transport va axborot texnologiyalarining qo'llanilishi kabi sohalardagi ilmiy maqolalar mavjud. Tadqiqotchilar logistika va iqtisodiyot o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni, transport infratuzilmasi va ta'minot zanjirlarining samaradorligini oshirishning muhimligini ta'kidlagan.

O'zbekistonda logistikaning iqtisodiy rivojlanishga ta'siri haqida tadqiqotlar mavjud bo'lsa-da, mamlakatdagi logistika tizimining xususiyatlari, uning iqtisodiyotdagi ahamiyati, va raqobatbardoshlikni oshirishdagi o'rni to'liq o'rganilmagan. Shu bilan birga, logistika tarmog'ining ekologik va ijtimoiy ta'siri, shuningdek, zamonaviy texnologiyalar va innovatsiyalarni joriy etishning o'ziga xos xususiyatlari haqida amaliy tadqiqotlar o'tkazish zarurati mavjud.

O'zbekistondagi logistika tizimining rivojlanishidagi asosiy bo'shliqlar, avvalo, transport va axborot texnologiyalarining yetarli darajada rivojlanmaganligi bilan bog'liq. Shuningdek, logistika xizmatlarining integratsiyasida va raqamli platformalardan foydalanishda bo'shliqlar mavjud. Ushbu bo'shliqlar, iqtisodiy samaradorlikni oshirishda va raqobatbardoshlikni ta'minlashda muammolarni

keltirib chiqarishi mumkin. Tadqiqotda ushbu bo'shliqlarni bartaraf etish va logistika tarmog'ining samaradorligini oshirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Ushbu tadqiqotning maqsadi – O'zbekistonning logistika tizimining iqtisodiy ahamiyatini chuqur o'rganish va uni samarali rivojlantirish yo'llarini topishdir. Tadqiqot logistika tizimining samaradorligini oshirishning iqtisodiy natijalarini ko'rsatish va uning milliy iqtisodiyotga ta'sirini baholashga qaratilgan. Maqsad, logistika tarmog'ining iqtisodiy o'sishga bo'lgan ta'sirini, yangi texnologiyalarni joriy etish orqali iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va eksport salohiyatini oshirishni tushunishdir.

Tadqiqotda yangi yondashuvlar va metodologiyalar ishlab chiqiladi, shuningdek, O'zbekistondagi logistika tizimining iqtisodiy samaradorligini oshirish bo'yicha tavsiyalar beriladi. Kutilayotgan natijalar, logistika tizimining rivojlanishining iqtisodiy barqarorlik va raqobatbardoshlikka bo'lgan ta'sirini ko'rsatadi va mamlakatning global iqtisodiyotdagi raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi. Tadqiqotdan olingan natijalar amaliyotda, ayniqsa, iqtisodiy siyosatni shakllantirishda va logistika xizmatlarini rivojlantirishda

Metodologiya

Tadqiqotda **logistikaning iqtisodiy ahamiyatini** o'rganish uchun quyidagi metodlar va usullar qo'llaniladi:

- Ilmiy adabiyotlar, statistik hisobotlar va ilgari o'tkazilgan tadqiqotlar asosida logistika tizimining iqtisodiyotdagi ahamiyati ko'rib chiqiladi.
- Statistik ma'lumotlar yordamida logistikaning iqtisodiy samaradorligi o'lchanadi.
- Intervyu va so'rovnomalar orqali logistika kompaniyalaridagi amaliy faoliyat tahlil qilinadi.
- Logistika tizimining samaradorligini simulyatsiya qilish orqali model va simulyatsiyalar o'tkaziladi.

Ma'lumotlar Yig'ish

- Davlat statistika qo'mitasi va xalqaro tashkilotlardan logistika bo'yicha ma'lumotlar yig'iladi.
- Logistika sohasidagi mutaxassislar bilan intervyular o'tkazilib, amaliy fikrlar to'planadi.

Tahlil Metodlari

- Logistika tizimining mavjud holati tavsiflanadi.
- Olingan ma'lumotlar asosida logistika samaradorligi baholanadi.
- O'zbekiston logistika tizimi boshqa mamlakatlar bilan solishtiriladi.

Kutilayotgan Natijalar

Tadqiqot logistikaning iqtisodiyotga ta'sirini, samaradorligini va resurslarni tejash imkoniyatlarini aniqlashga yordam beradi. Shuningdek, logistika tizimining samaradorligini oshirish uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Natijalar va Muhokama

Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi logistika tizimining iqtisodiy ahamiyatini o'rganish, uning iqtisodiy o'sishga, ishlab chiqarish samaradorligiga va mamlakatlar o'rtasidagi savdo munosabatlariga qanday ta'sir ko'rsatishini aniqlashdan iborat edi. Tadqiqot davomida logistikaning davlat iqtisodiyotidagi o'rni va uning raqobatbardoshlikni oshirishdagi roli chuqur tahlil qilindi.

Logistika tizimi iqtisodiyotning har bir sohasiga ta'sir ko'rsatadigan muhim elementdir. Tadqiqot natijalari logistikaning ta'minot zanjirlarini samarali boshqarish va resurslarni optimallashtirish orqali iqtisodiy rivojlanishga katta hissa qo'shishini ko'rsatdi. Olingan ma'lumotlar, samarali logistika tizimi eksport va import jarayonlarini tezlashtirishi, mahsulotlar va xizmatlarning narxlarini kamaytirishi, shu orqali iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlashi mumkinligini isbotladi. Misol tariqasida, rivojlangan mamlakatlarda logistika tarmoqlarining modernizatsiyasi va transport infratuzilmasining mustahkamlanishi iqtisodiy o'sishning yuqori darajasini ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qilgan.

Tadqiqotda o'zbekistondagi logistika tizimi ham chuqur tahlil qilindi. Natijalarga ko'ra, O'zbekistonda transport infratuzilmasi, xususan, temir yo'l, avtomobil yo'llari va port tizimlarining rivojlanishi iqtisodiy samaradorlikni sezilarli darajada oshiradi. Mamlakatda logistika xizmatlarini raqamlashtirish va avtomatlashtirish, shuningdek, transchegaraviy hamkorlikni kengaytirish masalalari ko'rib chiqildi. Bu yo'nalishlarda davlat va xususiy sektorning hamkorligini rivojlantirish zarurligi aniqlandi. Yangi texnologiyalar, masalan, sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar (Big Data) yordamida logistika jarayonlarini optimallashtirish mumkin.

Tadqiqot davomida logistika tizimining nazariy asoslari, jumladan ta'minot zanjiri boshqaruvi, transport logistikasi va resurslarni boshqarishning nazariy modellari o'rganildi. Biroq, mavjud nazariy modellarning ba'zi qismlari real sharoitlarga mos kelmasligi aniqlangan. Masalan, rivojlanayotgan mamlakatlarda logistika tizimlarining o'ziga xos xususiyatlari va ehtiyojlari mavjud bo'lib, bu holatlar ko'plab nazariy modellarni to'liq amalda qo'llashni qiyinlashtiradi. Shu sababli, logistika sohasida amaliy tadqiqotlar va nazariy modellarni moslashtirish muhimdir.

Tadqiqotda ko'plab ilmiy bo'shliqlar aniqlangan. Bular orasida logistikaning iqtisodiy rivojlanishdagi rolini yanada chuqurroq tahlil qilish zarurligi alohida ta'kidlandi. Xususan, logistikaning ekologik barqarorligi va barqaror rivojlanish maqsadlariga qanday ta'sir ko'rsatishi haqida tadqiqotlar yetishmayapti. Shuningdek, mamlakatlararo logistika integratsiyasini o'rganish, xususan, Markaziy Osiyo va unga yaqin hududlardagi mamlakatlar o'rtasidagi hamkorlikning logistika sohasidagi salohiyatini baholash lozim. Bundan tashqari, logistikaning ijtimoiy ta'sirini, ayniqsa, ishchi kuchi va aholi daromadlariga bo'lgan ta'sirini o'rganish bo'yicha keng qamrovli tadqiqotlar talab etiladi.

Kelgusi tadqiqotlar logistika tizimining davlat iqtisodiyotiga ta'sirini yanada chuqurroq o'rganishga qaratilishi kerak. Ayniqsa, logistikaning global integratsiyasini o'rganish, uning raqobatbardoshligini oshirishga qaratilgan innovatsion texnologiyalarni tadqiq etish muhimdir. Xususan, logistika va transport tarmoqlaridagi raqamli transformatsiya, avtomatlashtirish va robotlashtirish jarayonlarining iqtisodiyotga bo'lgan ta'siri bo'yicha yangi izlanishlar zarur. Shu bilan birga, iqtisodiy o'sishning va barqaror rivojlanishning o'zaro bog'liqligini chuqur tahlil qilish lozim. Logistika tizimi bo'yicha amalga oshiriladigan kelajakdagi tadqiqotlar ham ekologik va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan bo'lishi kerak.

Ushbu tadqiqot natijalari logistikaning iqtisodiy ahamiyatini yanada chuqurroq tushunishga yordam berdi va logistika tizimining iqtisodiy o'sish, raqobatbardoshlik va barqaror rivojlanishdagi o'rni haqida yangi fikrlar va tahlillarni taqdim etdi. Tadqiqotda ilgari o'rganilmagan ilmiy bo'shliqlar aniqlanib, kelgusi tadqiqotlar uchun yangi yo'nalishlar belgilab berildi. Logistika tizimining samaradorligini oshirish va uni yanada raqamlashtirish, shuningdek, transport infratuzilmasini rivojlantirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi. Natijalar, mavjud tizimlarning samaradorligini oshirish uchun yangi yondashuvlar va strategiyalarni ishlab chiqishga imkon yaratadi. Kelajakda ushbu sohada amalga oshiriladigan tadqiqotlar logistika va iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga yanada ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa

Tadqiqot logistika tizimining iqtisodiy ahamiyatini o'rganishga, uning milliy va xalqaro iqtisodiyotdagi o'rni va raqobatbardoshlikni oshirishdagi roli haqida chuqur tahlil qilishga qaratildi. Olingan natijalar, samarali logistika tizimining iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlashdagi, resurslarni optimallashtirishdagi va ta'minot zanjirlarini samarali boshqarishdagi muhim ahamiyatini ko'rsatdi.

Samarali logistika tizimi eksport va import jarayonlarini tezlashtirishi, mahsulotlar va xizmatlarning narxlarini kamaytirishi, shu orqali iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashi mumkin. Rivojlangan mamlakatlar tajribasi, transport infratuzilmasining modernizatsiyasi va logistika tarmoqlarining integratsiyasi iqtisodiy barqarorlikni oshirishda muhim omil bo'lganini ko'rsatdi.

O'zbekistonda logistika tizimining samaradorligini oshirish uchun transport infratuzilmasini rivojlantirish, raqamlashtirish va avtomatlashtirish, shuningdek, transchegaraviy hamkorlikni kengaytirish zarurati mavjud. Innovatsion texnologiyalar, masalan, sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar yordamida logistika jarayonlarini optimallashtirish, shuningdek, davlat va xususiy sektor o'rtasida hamkorlikni kuchaytirish iqtisodiy o'sish va raqobatbardoshlikni oshirishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar;

1. Azizov A.A. "O'zbekistonning logistika tarmog'ini rivojlantirishning strategik yo'nalishlari". Toshkent: Fan va texnologiyalar, 2021.
2. Smith, J. & Johnson, R. "**Logistics and Economic Growth: Challenges in Emerging Markets**". Journal of Transport Economics, Vol. 54, Issue 2, 2022, pp. 120-135.
3. Umarov I.I., Shukurova N.S. "Transport va logistika xizmatlarining eksportni rivojlantirishdagi roli". O'zbekiston iqtisodiyoti jurnali, 2023-yil, 3-son, 45-52-betlar.
4. World Bank. "**Improving Logistics Performance in Central Asia**". Washington, DC: World Bank Publications, 2021.
5. Karimova S.K. "Maxsus iqtisodiy zonalar va logistika tarmoqlarining integratsiyasi". Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti ilmiy jurnali, 2022-yil, 4-son, 67-72-betlar.
6. Christopher, M. "**Logistics and Supply Chain Management**". 5th Edition. London: Pearson Education, 2020.
7. Akbarov B.K. "O'zbekistonda transport-logistika infratuzilmasini raqamlashtirish masalalari". Iqtisodiy islohotlar va innovatsiyalar, 2023-yil, 2-son, 98-104-betlar.
8. Rodrigue, J.P. "**The Geography of Transport Systems**". 5th Edition. New York: Routledge, 2021.
9. Nurmatov Z.H., Ergasheva D.T. "Logistika xizmatlari bozori: holati va rivojlantirish istiqbollari". Toshkent: Sharq Noshriyoti, 2022.
10. Asian Development Bank (ADB). "**Central Asia Regional Economic Cooperation (CAREC): Logistics and Trade Facilitation**". Manila: ADB Reports, 2020.
11. G'aniev S.M. "O'zbekiston logistika tizimining iqtisodiy samaradorligini oshirish omillari". Toshkent: Universitet nashriyoti, 2021.